

Історія

УДК 323.21

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15788374>

Напрями діяльності українських волонтерів в умовах російсько-української війни: вітчизняний медійний дискурс (2014–2022)

Дворянин Парасковія Ярославівна,

кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцентка кафедри радіомовлення і телебачення, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-7858-3563>

Галів Микола Дмитрович,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

Прийнято: 20.06.2025 | Опубліковано: 30.06.2025

Анотація. У статті представлено результати дослідження вітчизняного медійного дискурсу щодо основних напрямів, змісту і значення українського волонтерського руху у роки російсько-української війни. Методологія дослідження базується на принципах історизму, науковості, авторської об'єктивності, системності, соціокультурному підході, а також загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний, критики джерел) методах. У результаті дослідження встановлено, що найбільшу увагу

ЗМІ привертала матеріальна допомога ЗСУ та іншим силовим органам, які брали участь в Антитерористичній операції (Операції об'єднаних сил). Журналісти зосереджували увагу на постачанні волонтерами для українських збройних підрозділів уніформи, бронежилетів, касок, взуття, аптечок, продовольства, транспортних засобів. У полі зору мас-медіа були у питання участі волонтерів у підготовці військових спеціалістів, допомозі пораненим бійцям, яких лікували в Україні та за кордоном, організації психологічної допомоги вояками і демобілізованим. Значну увагу привертали локальні волонтерські ініціативи, які яскраво увиразнювали географічну масштабність українського волонтерського руху. При цьому акцентувалася увага не лише на волонтерських організаціях, які діяли в межах міст і регіонів, але й на невеликих групах волонтерів, що представляли певні установи, інституції (зокрема заклади вищої освіти). Українські журналісти не оминули увагою й волонтерські ініціативи українських науковців, які на громадських засадах здійснювали інноваційні розробки для потреб армії. Акцентувалася увага на соціальних ініціативах волонтерів, методах збору коштів на потреби армії, ветеранів і внутрішньо переміщених осіб. Низка волонтерських організацій виконували місію пошуку та ексгумації тіл загиблих українських воїнів.

Ключові слова: мас-медіа, волонтерський рух, російсько-українська війна, дискурс, громадянське суспільство, Антитерористична операція, Операція об'єднаних сил.

Directions of activity of Ukrainian volunteers in the conditions of the Russian-Ukrainian war: the Ukrainian media discourse (2014–2022)

Paraskoviya Dvorianyn,

PhD (Social Communications), Associate Professor, Department of broadcast and television, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-7858-3563>

Mykola Haliv,

Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor of the Department of the History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

Abstract. *The article presents the results of a study of domestic media discourse on the main directions, content and significance of the Ukrainian volunteer movement during the years of the Russian-Ukrainian war. The research methodology is based on the principles of historicism, scientificity, authorial objectivity, systematicity, socio-cultural approach, as well as general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special historical (historical-genetic, historical-comparative, historical-systemic, source criticism) methods. The study found that the greatest attention of the media was attracted by material assistance to the Armed Forces of Ukraine and other law enforcement agencies that participated in the Anti-terrorist operation / Joint Forces Operation. Journalists focused on the supply of uniforms, bulletproof vests, helmets, shoes, first-aid kits, food, and vehicles by volunteers for Ukrainian armed units. The media focused on the issue of volunteers' participation in the training of military specialists, assistance to wounded soldiers who were treated in Ukraine and abroad, and the organization of psychological assistance to soldiers and demobilized people. Local volunteer initiatives attracted considerable attention, which clearly demonstrated*

the geographical scale of the Ukrainian volunteer movement. At the same time, attention was focused not only on volunteer organizations operating within cities and regions, but also on small groups of volunteers representing certain institutions (in particular, higher education institutions). Ukrainian journalists also paid attention to the volunteer initiatives of Ukrainian scientists who, on a non-profit basis, carried out innovative developments for the needs of the army. Attention was focused on social initiatives of volunteers, methods of raising funds for the needs of the army, veterans, and internally displaced persons. A number of volunteer organizations carried out the mission of searching for and exhuming the bodies of deceased Ukrainian soldiers.

Key words: *mass media, volunteer movement, Russian-Ukrainian war, discourse, civil society, Anti-terrorist operation, Joint Forces Operation.*

Постановка проблеми. Український волонтерський рух від початку Революції Гідності став однією з ключових тем у вітчизняних ЗМІ. Особливо це помітно за кількістю статей і матеріалів онлайн-медіа на зразок «Української правди», «Радіо Свобода», «Лівий берег» тощо. Причинами цього явища слугували: а) масова залученість українців до волонтерства, спрямованого на постачання армії, надання медичної допомоги, евакуацію цивільних осіб, збір коштів; б) волонтерський рух у 2014–2015 рр. перетворився на потужну громадську силу, яку мас-медіа називали «другою армією» України; в) повага і довіра українського суспільства до волонтерів значно переважали рівень довіри до органів державної влади й дорівнювали (відповідно до офіційних соціологічних опитувань) довірі до Церкви. Аналізуючи різні аспекти функціонування волонтерського руху в Україні, ЗМІ присвячували увагу не лише його організаційним аспектам і особливостям взаємин із державною владою, але й основним напрямам та результатам діяльності волонтерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку волонтерського руху в Україні висвітлені у працях О. Баковецької [1],

І. Тохтарової [2], Г. Мінєнко [3], О. Проценко [4; 5]. Допомогу волонтерів ЗСУ в умовах російсько-української війни окреслено у працях Л. Жужи [6], Д. Веденєєва [7]. Спеціальні дослідження впливу ЗМІ на формування громадської думки щодо волонтерського руху як з позицій соціології, так й з історичного розвитку суспільства здійснили М. Лещенко [8] та О. Томчук [9]. Характер, періодизацію, інформаційний та ідеологічний дискурс російсько-української війни висвітлено у працях М. Галіва, М. Глібіщука, В. Ільницького, О. Куцької, В. Старки [10; 11; 12; 13; 14; 15] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на певний поступ у дослідженні волонтерського руху в Україні, все ж існують певні прогалини у вивченні змісту та напрямів діяльності численних волонтерських організацій, груп та фондів. Дослідники активно використовували публікації у ЗМІ щодо українського волонтерського руху, проте й досі немає дослідження, котре б представило мас-медійний дискурс волонтерства. Важливо показати, яким саме волонтерським організаціями найбільше уваги приділяли українські ЗМІ, які аспекти і напрями діяльності волонтерів вони фіксували, описували та аналізували. Це, з одного боку, поглибить розуміння феномену українського волонтерського руху, який розкрився у роки російсько-української війни, з іншого – дасть змогу глибше пізнати макроструктурні компоненти вітчизняного медійного дискурсу. Оскільки в науковій літературі ця тема досліджена лише частково, то в статті ми констатували головні аспекти доброчинної діяльності українських волонтерів, проілюструвавши їх конкретними фактами і прикладами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз вітчизняного медійного дискурсу щодо основних напрямів, змісту і значення українського волонтерського руху у роки російсько-української війни. Методологія дослідження базується на принципах історизму, науковості, авторської об'єктивності, системності.

Ключовим для нашого дослідження стали соціокультурний підхід, який дає змогу цілісно, когерентно й різнобічно експлікувати складові діяльності українського волонтерства у висвітленні вітчизняних ЗМІ в умовах агресії Росії проти України. У процесі дослідження використано загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний, критики джерел) методи. Особливе значення відіграли два методи: контент-аналіз як провідний метод у дослідженні дискурсивних практик засобів масової інформації, який дав змогу опрацювати значний масив текстових документів, присвячених українському волонтерському руху; логіко-семантичний метод, на основі якого проаналізовано й осмислено медіаджерела – газети, інформаційні портали, соціальні медіа: «Українська правда», «Лівий берег», «Укрінформ», «АрміяІнформ», «Радіо Свобода», «Український тиждень», «День» тощо.

Завдання статті: 1) розкрити висвітлення українськими ЗМІ діяльність волонтерів щодо забезпечення українських збройних підрозділів уніформою та амуніцією; 2) з'ясувати розкриття вітчизняними мас-медіа волонтерських заходів, спрямованих на медичну та психологічну допомогу українським бійцям; 3) проаналізувати матеріали українських ЗМІ, присвячені участі волонтерів у покращенні військової підготовки бійців ЗСУ; 4) розкрити висвітлення журналістами локальних волонтерських ініціатив; 5) розглянути матеріали ЗМІ про соціальні ініціативи волонтерів, об'єктом яких були незахищені категорії населення; 6) встановити, яким саме волонтерським організаціям українські мас-медіа приділяли найбільшу увагу.

Виклад основного матеріалу. Особливу увагу викликала *матеріальна допомога ЗСУ та іншими силовим органам, які брали участь в АТО/ООС*. У вересні 2014 р. волонтерка Юлія Крилова-Грек опублікувала статтю, в якій на основі власного досвіду виокремила декілька актуальних питнь щодо постачання і якості основних речей необхідності для бійця ЗСУ, а також

можливостей придбання. Відтак вона чітко описала можливості придбання товарів зі «списку основних речей»: форми (відповідно до сезону), білизни, взуття (берці), бронежилетів, кевларових шоломів, аптечок, тепловізорів (хоча б одного на роту), тактичних рукавиць, тактичних окулярів, продовольчих наборів, карематів і спальних мішків. Зокрема, пишучи про військову форму, Ю. Крилова-Грек застерігала від придбання речей із синтетичних тканин, при цьому навела цікавий факт: востаннє ЗСУ поновлювали свої амуніції у 2012 р., закупивши лише 60 нових комплектів. Відтак рекомендувала купувати форму, якої забезпечують армії Німеччини, Франції, Великобританії та США. Щодо взуття, то волонтерка не радила купувати т.зв. «статутки» з міцною підошвою, але вкрай незручні. Негативні відгуки надала вітчизняним важким (12-кілограмовим) бронежилетам, в яких відсутній боковий захист. Рекомендувала купувати бронежилети військ НАТО. Чимало корисних порад волонтерка висловила щодо придбання кевларових шоломів, вказавши на важливі якісні характеристики [16].

Журналісти і волонтери Роман Кравець, Оксана Хомей, Андрій Пасічник, Валерія Лопатіна 8 лютого 2016 р. опублікували статтю про дворічну історію волонтерських ініціатив, які зародилися під час Революції Гідності. Зокрема, низка режисерів і кінооператорів утворили об'єднання «Babylon`13», яке уже дво роки поспіль знімає короткометражні фільми про події Майдану і АТО. Зокрема знімали фільм про сім'ї семи осіб, які пройшли Революцію Гідності і війну. Загалом же було знято близько 500 документальних фільмів. Ще одна волонтерська ініціатива – «Реанімаційний пакет реформ» (РПР). Загалом вона об'єднала близько 50 громадських організацій і 350 експертів. Перші установчі збори РПР відбулися у березні 2014 р. На наступних зустрічах обговорювалися реформи, які спрямування і послідовність. Особливу увагу привертали реформи прокуратури, суду, охорони здоров'я, освіти і науки, національної безпеки, а також адміністративна та антикорупційна реформи, запровадження електронного врядування. РПР вдалося формувати законопроекти і навіть

тиснути на депутатів заради ухвалення потрібних законів. Важливу роль взяла на себе Психологічна служба Майдану, яка пере форматувалася у «Психологічну кризову службу» й об'єднала близько 500 фахівців з 20-ти міст України. Служба допомагає родинам загиблих військовослужбовців, а також родинам бійцям, які перебували на передовій, ВПО тощо. Донорські кошти надають «Карітас України», Канадсько-українська фундація, посольство Франції, благодійний фонд «Відродження» та ін. Організація «Євромайдан SOS» виникла на основі Центру громадських свобод, який діяв ще з 2007 р. В умовах російсько-української війни «Євромайдан SOS» займається документуванням порушень прав людини на окупованих територія України, веде активну міжнародну діяльність, бореться за звільнення українських політв'язнів у Росії та окупованому Криму, виступає за ратифікацію Римського статуту. Крім того, автори статті розповіли про діяльність таких волонтерських організацій, груп і рухів: «Ініціатива Е+» (реабілітація поранених), «Відкритий університет Майдану» (освітні реформи), Автомайдан (допомога армії і боротьба з корупцією), «ІТ-намет» (громадський контроль за виборами), Фонд Діани Макарової (допомога армії і населенню у прифронтових поселеннях) [17]. ЗМІ повідомляли й про ініціативи волонтерів щодо створення підприємств військового характеру. Зокрема, згідно з даними агентство Укрінформ, у жовтні 2015 р. волонтери заснували перший недержавний військовий концерт, який мав займатися виробництвом і модернізацією військової техніки [18]. У травні 2015 р. волонтери відремонтували і передали армії літак АН-26 [19]. За повідомленням 5 каналу, волонтери у 2017 р. сконструювали безупілотник «Маргарита», який не здатні зафіксувати сучасні системи виявлення. Кошти (170 тис. грн.) на цей винахід довелося збирати майже рік [20].

Сторінки і сюжети всеукраїнських та регіональних ЗМІ впродовж усього досліджуваного періоду були сповнені закликів від волонтерів щодо збору коштів

на придбання необхідних речей для військових на фронті. Особливу ініціативу виявляв фонд «Повернись живим» на чолі з Віталієм Дейнегою. Для прикладу, у листопаді 2014 р. лідери фонду звітували, що за шість місяців своєї діяльності змогли зібрати понад 12 млн. грн., придбати приціли, тепловізори, чим врятували життя не менше 135 українським воякам [21]. У грудні 2015 р. волонтери фонду подарували навігаційно-радіолокаційний радар FURUNO FAR-2 117/27 для фрегату «Гетьман Сагайдачний» [22]. У травні 2016 р. було оголошено збір на придбання тепловізора Pulsar HD 38S (вартість 2550 доларів США) для вояків 53-ї бригади ЗСУ [23]. Водночас повідомлялося, що волонтери цього ж фонду зібрали 840 тис. грн. і закупили 13 тепловізорів, приладів нічного бачення і біноклів для бійців 54-ї бригади, яка вела бої на Світлодарській дузі [24]. У жовтні 2015 р. В. Дейнега в одній зі статей повідомляв, що фонд «Повернись живим» придбав для ЗСУ 500 тепловізорів, 224 прилади нічного бачення і стільки ж прицілів, понад 400 рацій (зокрема й цифрових), понад 100 транспортних засобів [25]. У статті Анастасії Рінгіс (серпень 2016 р.) розповідалося про те, як волонтери фонду «Повернись живим» намагаються боротися з недоброчесними військовими, виявивши випадки, коли подаровані тепловізори потрапляли до ломбардів. Такі випадки пояснювала «людським фактором» і своєрідною пост совковою «культурою халяви» [26].

Найбільш повну статтю про діяльність фонду «Повернись живим» опублікував В. Дейнега, розкривши найважливіші обставини його виникнення, діяльності, зростання кількості волонтерів тощо. Автор підкреслив, що учасникам проекту довелося відмовитися від особистого життя, гарних заробітків, кар'єри. Проте вдалося налагодити ефективну діяльність: збір коштів зріс із 200–300 тис. до 1-2 млн. на тиждень, що давало змогу постачати тепловізори «по всій лінії зіткнення». Було розроблено систему управління артилерійським вогнем. Ця допомога, на думку В. Дейнеги, вплинула на хід війни: вперше українські командири могли

проводити масштабні операції. Автор стверджував, що завдяки діяльності волонтерів фонду «Повернись живим» було врятовано сотні життів байців, зокрема «кіборгів». Водночас він розкритикував «хвилю» в ЗМІ щодо «платних волонтерів», назвавши її замовною. Важливо, що В. Дейнега назвав прізвища волонтерів фонду і описав зміст їхньої діяльності [27]. Про діяльність фонду «Повернись живим» також писала активна волонтерка Ольга Решетилова [28].

Вагомою була роль волонтерів у *підготовці військових спеціалістів*, що також фіксували українські медіа. У квітні 2015 р. волонтерська група «Combat-UA» організувала проведення курсу підготовки снайперів, тренуючи бійців 79-ї бригади ЗСУ й навчаючи їх маскуванню, стрільбі, стратегії і тактиці, а також подарували їм гвинтівки і приціли [29]. У червні цього ж року волонтери фонду «Повернись живим» організували курс навчальної підготовки саперів-підричників і розвідників. Ця ініціатива коштувала 120 тис. грн. і стосувалася бійців 17-го батальйону 95-ї бригади [30].

Водночас повідомлялися про випадки волонтерської *допомоги пораненим бійцям на передовій*. Так, 4 листопад 2014 р. сепаратисти обстріляли з мінометів бійців на 31-у блокпосту біля Бахмутівки. Волонтери, які везли на блокпост продукти, забирали звідти поранених і вбитих [31]. Вінницька громадська організація «Мольфар», за даними газети «День», у 2016 р. розробила облікову програму «IgiMED», яка забезпечувала інформаційний супровід пораненого в зоні АТО [32]. Волонтери також активно займалися питанням обміну полоненими. Медійний резонанс викликала заява колишнього Президента України Леоніда Кучми як представника у тристоронній контактній групі, згідно з якою початок квітня 2015 р. на державному рівні зупинився процес обміну полоненими, — цією справою займаються лише волонтери [33]. В медіа також фіксувалися випадки допомоги волонтерів щодо евакуації мешканців фронтових

територій. Так, під час боїв за Дебальцеве у січні 2015 р., волонтери групи «Донбас_SOS» організували евакуації приблизно 100 мешканців цього міста [34].

Доволі часто у різних ЗМІ описували *локальні волонтерські ініціативи*. Так, журналісти 5 каналу у квітні 2015 р. повідомили, що волонтери зі Львова передали військовим на передову 3 позашляховики, 20 т харчів і 20 т питної води [35]. Волонтери з Волинської області закупили дороговартісну медичну апаратуру для військового госпіталю [36], а також організовували відправлення поранених українських бійців на лікування і реабілітацію за кордон [37]. Сумські волонтери, за повідомленнями мас-медіа, надавали допомогу 27-й реактивно-артилерійській бригаді, купуючи автівки [38]. У цей же час волонтери в Херсоні, витративши 260 тис. грн., модернізували бойову розвідувально-дозорну машину [39]. У жовтні 2016 р. в ЗМІ з'явилося повідомлення, що волонтери Рівненщини привезли до Луганської області 60 т гуманітарної допомоги, яку зібрали під час акції «Не будь байдужим» [40]. У травні 2017 р. газета «День» повідомила про відправку вінницькими волонтерами гуманітарного вантажу вагою 14 т на передову. Продуктові набори, гігієнічні і миючі засоби зібрали заклади дошкільної освіти міста. Середні школи надали 35 маскувальних сіток, сплетених учнями. Підприємці придбали дорогий оптичний приціл. Це майно спрямовувалося до Авдіївки, Пісків, Маріуполя [41]. Тернопільські волонтери складали індивідуальні аптечки для бійців АТО [42; 43; 44], а також щороку з нагоди Великодня організовували постачання українським воякам пасок та інших харчів. Зокрема у березні-квітні 2018 р. в рамках акції «Великодній кошик на передову» тернопільчани зібрали 15 т харчів і доставили їх у військові підрозділи ЗСУ [45]. Журналістка Тамта Гугушвілі повідомила, що тернопільська громадська організація «Схід і Захід єдині» розвозитимуть вантаж у зоні АТО: від Станиці Луганської, Щастя, Світлодарської дуги до Мар'їнки, Водяного,

Волновахи [46]. В цей же час волонтери на Київщині збирали кошти на встановлення системи опалення у дитячому садку с. Центральне [47].

Вітчизняні ЗМІ повідомляли про діяльність волонтерських груп, створених при освітніх установах. Зокрема, у Львові «Волонтерська сотня» Українського католицького університету в липні 2016 р. передала воякам АТО мобільний (на базі вантажівки ЗІЛ-131) прально-банний комплекс [48]. Активно працювали волонтери Бердянського державного педагогічного університету, зосереджені навколо благодійного фонду «Наші Атланти». Вони провели 5 книжкових ярмарків, під час яких зібрали приблизно 15 тис. грн., які передали на допомогу військовій лікарні. Для добровольчого батальйону змогли придбати тепловізор, кошти на який (40 тис. грн.) збирали студенти, викладачі та їхні родини і друзі. Їм допомагали організації української діаспори, надіславши приблизно 3600 дол. США, два автомобілі, численні пакунки з одягом і білизною для ЗСУ. Бердянські волонтери навідувалися до військових, які дислокувалися поблизу Пісків, доставляючи туди гуманітарну допомогу [49].

Чисельні статті і матеріали з'являлися про *методи збору коштів* волонтерами для потреб армії та постраждалих від війни. Зокрема, на сайті інформаційного порталу «Лівий берег» у грудні 2014 р. з'явилося повідомлення про ініціативу фонду «Повернись живим», яка полягала у виготовленні та реалізації календарів з фотографіями «кіборгів» – захисників Донецького аеропорту. Кошти за продані календарі спрямовувалися на придбання автівок-позашляховиків та тепловізорів для 95-ї бригади ЗСУ [50]. Волонтери проводили різноманітні благодійні заходи, спрямовані на збір коштів. Так, у лютому 2016 р. волонтери зібрали майже 55 тис. грн., провівши у Володимирі-Волинському ярмарок [51]. У жовтні 2016 р. в Чернігові відбувся фестиваль «Доброволець», головною метою якого був збір коштів на закупівлю амуніції для воїнів з Чернігівщини [52]. В Ужгороді в лютому 2017 р. було проведено черговий

гастрономічний фестиваль «Ужгородська палачінта», завдяки якому вдалося зібрати понад 19 тис. грн. на генератор для військових [53].

Кореспонденти газети «День» наприкінці грудня 2016 р. висвітлили й інші форми збору коштів волонтерами, передовсім фондом «Повернись живим». Зокрема, було проведене акцію «Військове таксі» спільно з сервісом «Uklon» у Львові та Києві, у результаті якої певну вартість поїздки через додаток можна було перерахувати волонтерам. Акція «Е-десятина» стосувалася народних депутатів, два з яких (О. Довгий, В. Резніченко) надали грошову допомогу. Продовжувалася акція розповсюдження календарів з фото українських воїнів [54; 55].

У жовтні 2015 р. волонтерський рух «Повернись живим» виступив з ініціативою щодо організації *психологічної служби при батальйонах АТО*, про що повідомили ЗМІ. Початково служба створювалася при одному десантному та одному мотопіхотному батальйоні. Вартість проекту становила 30 тис. грн. на місяць. Проект мав наметі сформувати психологічний супровід кожного воїна від його вступу до ЗСУ і до демобілізації [56]. Заступниця голови ГО «Побратими» Івона Костина у листопаді 2016 р. через соціальні медіа розповіла про діяльність своєї організації щодо надання послуг із психологічної адаптації ветеранів АТО. Вона зауважила, що таких проектів в Україні є всього декілька. Водночас авторка порушила тему оплати праці волонтерам, вказавши на світові практики [57]. У лютому 2020 р. в газеті «День» відзначено волонтерську допомогу лікарів-стоматологів, які упродовж п'яти років надавали лікування бійців АТО/ООС та ВПО [58]. У грудні 2019 р. журналіст Євген Силкін повітомив, що у с. Карлівка на Донеччині волонтери проект «Тризуб дентал» організували відкриття церкви св. Анни, яка, за їхнім задумом, повинна слугувати духовним осередком для військовослужбовців у зоні ООС [59]. Психологічну підтримку воякам на передовій надавали й волонтери та пластуни, які щороку доставляли бійцям волонтерський вогонь, про що також повідомляли мас-медіа [60].

Українські журналісти не оминули увагу й *волонтерські ініціативи українських науковців*, які «на громадських засадах» розробляли технологічні новачки для української армії. У листопаді 2014 р. газета «День» повідомила про розробку конструкторами із НУ «Львівська політехніка» та Львівського національного університету імені Івана Франка наземного дрона, якого умовно назвали «міні-танк» [61]. У червні 2015 р. «Українська правда» повідомила про розробки волонтерського науково-дослідницького центру «Борей», в якому об'єдналися працівники Інституту фізичної хімії, Інституту травматології і ортопедії, Інституту кардіології ім. Н. Стражеско АМНУ. Фахівці винайшли препарат для зупинки масивних кровотеч – «Кровоспас», який пройшов відповідні випробування коштів у 7-10 разів дешевше за закордонні аналоги. Крім того, українські вчені винайшли і випробували гідро гелеві пов'язки, які також призначалися для зупинки втрати крові при пораненнях. Гідрогелева пов'язка не прилипає до рани, обезболює її і зупиняє процес руйнування тканин. В інституті проблем матеріалознавства імені І.М.Францевича розробили біоактивну (кальцій-фосфатну) кераміку, яка здатна повноцінно замінити зруйновану кісткову тканину. Виготовляє таку кераміку Науково-виробниче об'єднання «Рапід» [62]. Тоді ж журналісти оприлюднили матеріали про волонтерську розробку ГІС «Арта» – спеціальний софт для артилеристів, який скорочує час націлювання і здійснення пострілу та збільшує точність влучання артилерії. Якщо раніше артилеристи витрачали на знищення об'єкта 20 хв., то тепер – до 30 секунд. Журналісти з міркувань безпеки не назвали прізвищ винахідників, наголосивши, що ГІС «Арта» є волонтерським продуктом трьох компаній «Гео-Софт», «Breeze Software», «ПраймВей Україна» [63].

Кореспондентка інформаційного агентства «АрміяInform» Олена Степанюк у грудні 2019 р. навела факти волонтерської допомоги юних дослідників – учнів Малої академії наук. Зокрема, учениця Юлія Сенюта з Тернопільської області розробила проєкт бронезахисного елемента для

захисту легкої та важкої техніки. Учениця Анастасія Бабенко з Києва розробила проєкт автономного вакуумного холодильника для транспортування органів, а Володимир Павлов з Вінниці винайшов мобільний оптико-електронний прилад, який дає змогу бачити периферичний кровообіг при пораненнях [64].

Низка волонтерських організацій виконували місію «Чорний тюльпан» щодо *пошуком та ексгумації тіл загиблих українських воїнів*. У серпні 2015 р. один з представників організації «Союз “Народна пам’ять”» Ярослав Жилкін наголосив на проблемі пошуку загиблих в районі Сніжного. За його словами, через півроку навряд чи можна знайти могили воїнів. Загалом протягом року завдяки місії «Чорний тюльпан» вдалося вивезти з окупованих територій більше 600 тіл загиблих українських бійців. У цей час держава не виділяла кошти на пошук та опізнання солдатів [65]. У липні 2015 р. волонтери гуманітарної місії «Евакуація-200» («Чорний тюльпан») на своїй сторінці у соцмережі Фейсбук оголосили про призупинення своєї діяльності через відсутність коштів, про що одразу повідомили ЗМІ [66]. Журналістка Олександра Гайворонська з цього приводу зробила репортаж про роботу місії, яка діяла 318 днів і складалася з близько 50 добровольців. Вона вказала на відсутність державної підтримки такої діяльності і передала слова волонтерів про потребу приблизно 3 млн грн. на рік. Неувага ж українських чиновників до цього питання пояснювалася тим, що «українські закони на окупованих територіях не діють», а тому правоохоронці не можуть займатися пошуком тіл. Журналістка наголосила, що відповідно до резолюції ПАРЄ від 25 червня 2015 р. Україні слід утворити спеціальний орган, який буде координувати роботу чиновників і волонтерів щодо пошуку пропавши безвісти, а також виділяти кошти на пошукові місії. У цей час родичі загиблих і пропавши безвісти намагаються самостійно або з допомогою волонтерів шукати своїх рідних, долаючи неймовірні бюрократичні труднощі як в Україні, так і на ТОТ [67]. За повідомленням ЗМІ, фонд «Повернись живим» у 2015 р. ініціював

ремонт трьох автомобілів-рефрежереторів для перевезення тіл загиблих вояків [68].

Доволі частими в ЗМІ стали повідомлення про *соціальну підтримку волонтерами вояків АТО*. У сюжеті ТСН 24 червня 2015 р., зокрема, розповідалося, що волонтери організували весілля бійця 95-ї бригади ЗСУ Олексія Жовби та його нареченої Світлани. Молодята збралися одружитися без урочистостей, проте їхні друзі-волонтери влаштували їм незабутнє свято [69]. У червні 2017 р. журналісти ТСН повідомили про весілля бійця АТО та волонтерки Марусі Доброї [70].

Допомога волонтерів постраждалим мешканцям Донбасу і відбудові їхніх осель також ставала об'єктом зацікавлень ЗМІ. Так, Олексій Фурман, Станіслав Козлюк, Анна Колянчук, Микита Юренев у червні 2017 р. розповіли про роботу груп волонтерів у низці донбаських міст. Активіст Дмитро Черкас повідомив, що така ініціативи виникла ще в 2014 р., коли було звільнено Краматорськ. Проєкт «Будймо Україну разом» започаткувала Львівська освітня фундація. Волонтери відновлювали будинку в Рубіжному, Слов'янську, Семенівці. Група з 20-30 волонтерів об'єднала молодих людей з різних регіонів України [71].

У 2020–2022 рр. українські медіа неодноразово повідомляли про ще один напрям діяльності волонтерів – боротьбі з *наслідками пандемії та допомозі хворим і особам, які перебували в зоні ризику*. Так, у травні 2020 р. на сайті «Української правди» було представлено фотопроєкт, героями якого стали волонтери. Водночас повідомлялося, що Київський волонтерський штаб для ефективної організації боротьби з COVID-19 залучив професійних менеджерів і піарників. Крім того, організація встановила контакти з представниками бізнесу, які бажали надавати допомогу лікарням та матеріально незабезпеченому населенню. Було організовано пошиття спецодягу для медперсоналу, до чого долучилися навіть українські дизайнери (наприклад,

Людмила Кисленко, Світлана Бевза). Навіть ченці Видубицького монастиря ПЦУ на волонтерських засадах взяли участь у допомозі населенню, виготовляючи антисептики за рецептами ВООЗ та захисні щитки для медиків. Деякі волонтери взялися забезпечувати київські лікарні гарячими обідами. Фонд «Життєлюб» двічі на місяць постачає людям похилого віку продуктові набори, для доставки яких залучив близько 100 водіїв-волонтерів. Декілька груп волонтерів, зокрема Спільнота Св. Егідія опікувалася безпритульними, яким забезпечували харчування, маски та антисептики [72].

Висновки. Отже, найбільшу увагу ЗМІ привертала матеріальна допомога ЗСУ та іншим силовим органам, які брали участь в АТО/ООС. Журналісти зосереджували увагу на постачанні волонтерами для українських збройних підрозділів уніформи, бронежилетів, касок, взуття, аптечок, продовольства, транспортних засобів. У полі зору мас-медіа були у питання участі волонтерів у підготовці військових спеціалістів, допомозі пораненим бійцям, яких лікували в Україні та за кордоном, організації психологічної допомоги вояками і демобілізованим. Значну увагу привертала локальні волонтерські ініціативи, які яскраво увиразнювали географічну масштабність українського волонтерського руху. При цьому акцентувалася увага не лише на волонтерських організаціях, які діяли в межах міст і регіонів, але й на невеликих групах волонтерів, що представляли певні установи, інституції (зокрема заклади вищої освіти). Українські журналісти не оминули увагою й волонтерські ініціативи українських науковців, які на громадських засадах здійснювали інноваційні розробки для потреб армії. Акцентувалася увага на соціальних ініціативах волонтерів, методах збору коштів на потреби армії, ветеранів і внутрішньо переміщених осіб. Низка волонтерських організацій виконували місію пошуку та ексгумації тіл загиблих українських воїнів.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі ролі українських ЗМІ у формування образу волонтерського руху в умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Баковецька О. Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку. *Літопис Волині*. 2020. Вип. 23. С. 36–41.
2. Тохтарова І. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*, 2014. № 2. С. 10–15.
3. Міненко Г. Волонтерський рух: становлення та розвиток. *Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 27 лютого 2017 р.). Лисичанськ: ФОП Чернов О. Г., 2017. С. 133–137.
4. Проценко О. Волонтерство в сучасній Україні: фактори актуалізації. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 2019. VII (32), Is.192, Feb. P. 89–94.
5. Проценко О. Сучасне волонтерство: індивідуальні та інституціоналізовані практики. *Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених*: зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 27 лютого 2019 р. : Київ, 2019. С. 83–86.
6. Жужа Л. Волонтерський рух у контексті антитерористичної операції в Україні: політологічний вимір : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Харків, 2016. 19 с.

7. Веденєєв Д. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військ.-наук. вісн.* 2018. Вип. 30. С. 206–216.
8. Лещенко М. Волонтерська діяльність під час військових подій в Україні і світі. Рукопис. Магістерська дисертація на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 054 «Соціологія». НТУ України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ, 2018. С. 69–81.
9. Томчук О. Волонтерський рух допомоги Збройним Силам України під час проведення антитерористичної операції (квітень 2014 – квітень 2018 рр.). Дисертація ... доктора філософії (032 – історія та археологія). Львів, 2021.
10. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023) вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія.* 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.
11. Галів М., Гранд М., Бойчин Р. Початок повномасштабної війни Росії проти України у висвітленні польського інформаційного порталу «Nowa Europa Wschodnia» (лютий-березень 2022 р.). *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2024. Вип. 72. Том 1. С. 52–60.
12. Галів М., Бурдяк Р. Путін і Гітлер: порівняльні конструкції в українському медійному дискурсі (2014 – 2025). *Вісь Європи – Axis Europae.* 2025. Вип. 6. С. 108–130. DOI: 10.69550/3041-1467.6.326256
13. Ільницький В., Глібіщук М., Старка В. Як ідеологічні засади білогвардійського руху вплинули на світогляд В. Путіна. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип. 53 (1). С. 12–21.
14. Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія.* 2023. Вип. 13/55. С. 162–177.

15. Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 43–55.
16. Крилова-Грек Ю. Волонтерам на замітку: що, де, за скільки? *Лівий берег*. 2014. URL: https://lb.ua/blog/yulia_grek/280193_volonteram_zamitku_shcho_de.html (дата звернення: 21.01.2025)
17. Кравець Р., Хомей О., Пасічник А., Лопатіна В. Вирости на Майдані. Волонтерські ініціативи два роки потому. *Українська правда*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2016/02/6/207741/?_gl=1*1ogpsz7*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM0MjY5JGo2MCRsMCRoMA (дата звернення: 21.01.2025)
18. В Україні з'явиться перший недержавний військовий концерн. *Укрінформ*. 2015. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1893251-v-ukrajini-zyavitsya-pershiy-nederjavniy-viyskoviy-kontsern.html> (дата звернення: 21.01.2025)
19. Волонтери передали військовим відремонтований літак АН-26, - Лисенко. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-peredaly-viyskovym-vidremontovanyu-litak-26-lysenko> (дата звернення: 21.01.2025)
20. Волонтери із Черкас та Києва створили ідеального розвідника «Маргариту» – відео. *5 канал*. 2017. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/volontery-iz-cherkas-ta-kyieva-stvoryly-idealnoho-rozvidnyka-marharytu-video-152536.html> (дата звернення: 21.01.2025)
21. Волонтери «Повернись живим»: Ми хочемо змінити хід АТО і врятувати тисячі життів. *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-povernys-zhyvym-my-khochemo-zminyty-khid-ato-i-vryatuvaty-tysyachi-zhyttiv> (дата звернення: 22.01.2025)

22. Волонтери купили новий радар для фрегату «Гетьман Сагайдачний». *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/12/4/7091428/> (дата звернення: 21.01.2025)
23. Волонтери збирають гроші на тепловізор для бійців 53-ї бригади. *Лівий берег*. 2016. URL: https://lb.ua/society/2016/05/17/335329_volonteri_sobirayut_dengi.html (дата звернення: 21.01.2025)
24. Волонтери зібрали 840 тис. грн на оптику для 54-ї бригади, але грошей однаково не вистачає. *Лівий берег*. 2016. URL: https://lb.ua/society/2016/05/19/335515_volonteri_sobrali_840_tis_grn.html (дата звернення: 22.01.2025)
25. Дейнега В. Государство против волонтерских "ОПГ". *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/10/21/202125/?_gl=1*pb8d5x*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyMDAkbbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM1NDk3JGoyNCRsMCRoMA (дата звернення: 21.01.2025)
26. Рингис А. Тест на жлобство. Зачем нужны волонтеры-аудиторы. *Українська правда*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2016/08/12/216538/?_gl=1*lvtdi*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1Mjk2NDkkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTMwNjI5JGo1NiRsMCRoMA (дата звернення: 22.01.2025)
27. Дейнега В. Время платить волонтерам. *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/08/12/198503/?_gl=1*1pruxaj*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyMD

AkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM2MDU4JGo2MCRsMCRoMA (дата звернення: 21.01.2025)

28. Решетилова О. Волонтери як один зі страхів неосовка. *Українська правда*. 2015. URL:

https://life.pravda.com.ua/columns/2015/07/9/196989/?_gl=1*1kwrfl9*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM2MzY1JGo2MCRsMCRoMA (дата звернення: 21.01.2025)

29. Волонтери організували повноцінний снайперський курс для бійців. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-orhanizuvaty-povnotsinnyu-snauperskyu-kurs-dlya-biytsiv> (дата звернення: 21.01.2025)

30. Уперше волонтери запустили курс із навчання саперів-підривників. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-upershe-volontery-zapustyly-kurs-iz-navchannya-saperiv-pidryvnykiv> (дата звернення: 21.01.2025)

31. На 31 блокпосту втрати, волонтери забирають звідти поранених і вбитих. *Лівий берег*. 2014. URL: https://lb.ua/society/2014/11/04/284914_31_blokpost_okruzhennii.html

32. Шуткевич О. Вінницькі волонтери створили програму, яка допоможе в лікуванні бійців АТО. *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-vinnytski-volontery-stvoryly-prohramu-yaka-dopomozhe-v-likuvanni-biytsiv-ato> (дата звернення: 21.01.2025)

33. Обмін полоненими на держрівні зупинено, ним займаються лише волонтери. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-obmin-polonenymy-na-derzhnivni-zupyneno-nym-zaumayutsya-lyshe-volontery> (дата звернення: 21.01.2025)

34. Волонтери організували евакуацію для жителів Дебальцевого. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-orhanizuvaty-evakuatsiyu-dlya-zhyteliv-debaltsevoho> (дата звернення: 21.01.2025)

35. Львів'яни передали військовим на передову три позашляховики і понад тисячу великодніх пасок. *5 канал*. 2015. URL: <https://www.5.ua/86/lviviany-peredaly-viiskovym-na-peredovu-try-pozashliakhovyky-i-ponad-tysiachu-velykodnikh-pasok-75777.html> (дата звернення: 21.01.2025)
36. Малімон Н. Луцькі волонтери назбирали коштів на медичну апаратуру для військового госпіталю. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-lutski-volontery-nazbyraly-koshtiv-na-medychnu-aparaturu-dlya-viyskovoho-hospitalyu> (дата звернення: 23.01.2025)
37. Малімон Н. Волинські волонтери відправили на реабілітацію на Кіпр ще двох військових. *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volynski-volontery-vidpravyly-na-reabilitatsiyu-na-kipr-shche-dvokh-viyskovykh> (дата звернення: 23.01.2025)
38. Акіменко А. Сумські волонтери передали чергову автопідмогу для АТО. *Націоналістичний портал*. 2015. URL: <https://ukrnationalism.com/news/policy/1558-sumski-volontery-peredaly-cherhovu-avtopidmohu-dlia-ato.html> (дата звернення: 21.01.2025)
39. Антипенко І. У Херсоні волонтери модернізували бойову машину. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-u-khersoni-volontery-modernizuvaly-boyovu-mashynu> (дата звернення: 21.01.2025)
40. Войнова Н. 60 тонн гуманітарної допомоги привезли на Луганщину волонтери з Рівненщини. *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-60-tonn-humanitarnoyi-dopomohy-pryvezly-na-luhanshchynu-volontery-z-rivnenshchyny> (дата звернення: 21.01.2025)
41. Шуткевич О. Вінницькі волонтери повезли в зону АТО 14 тонн гуманітарної допомоги і довгоочікуваний подарунок для бійців. *День*. 2017. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-vinnytski-volontery-povezly-v-zonu-ato-14-tonn-humanitarnoyi-dopomohy-i> (дата звернення: 23.01.2025)

42. Гугушвілі Т. Тернопільські волонтери складають індивідуальні аптечки для бійців АТО. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-ternopilski-volontery-skladayut-indyvidualni-aptechky-dlya-biytsiv-ato> (дата звернення: 21.01.2025)
43. Гугушвілі Т. Тернопільські волонтери проїхали 1600 кілометрів по всій лінії фронту і розвозили допомогу бійцям АТО. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-ternopilski-volontery-proyikhaly-1600-kilometriv-po-vsiy-liniyi-frontu-i-rozvozyly> (дата звернення: 23.01.2025)
44. Гугушвілі Т. Тернопільські волонтери відправили в Артемівськ понад 10 тонн допомоги. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-ternopilski-volontery-vidpravyly-v-artemivsk-ponad-10-tonn-dopomohy> (дата звернення: 21.01.2025)
45. Дохват М. Бійцям на передову з Тернополя везуть паски, печені за бабусиними рецептами. *20 хвилин*. 2018. URL: <https://te.20minut.ua/Podii/biytsyam-na-peredovu-z-ternopolya-vezut-paski-pecheni-z-molitvoyu-10684231.html> (дата звернення: 21.01.2025)
46. Гугушвілі Т. 15 тонн продуктів великоднього кошика відправили волонтери Тернопільщини бійцям на передову. *День*. 2018. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-15-tonn-produktiv-velykodnoho-koshyka-vidpravyly-volontery-ternopilshchyny-biytsyam-na> (дата звернення: 21.01.2025)
47. На Київщині волонтери збирають кошти для дитячого садка. *День*. 2018. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-na-kyuyivshchyni-volontery-zbyrayut-koshty-dlya-dytyachoho-sadka> (дата звернення: 22.01.2025)
48. Козирєва Т. У Львові «Волонтерська сотня УКУ» передасть в АТО прально-банний комплекс. *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-u-lvovi-volonterska-sotnya-uku-peredast-v-ato-pralno-bannyu-kompleks> (дата звернення: 23.01.2025)

49. Сухомлин Л. Волонтери – студенти і викладачі. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/volontery-studenty-i-vykladachi> (дата звернення: 21.01.2025)
50. Волонтери пропонують підтримати "кіборгів", купивши календарі з їхніми фото. *Лівий берег*. 2014. URL: https://lb.ua/society/2014/12/25/290545_volonteri_predlagayut_podderzhat.html (дата звернення: 21.01.2025)
51. Малімон Н. На патріотичному ярмарку у Володимирі-Волинському волонтери зібрали майже 55 тис. грн. *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-na-patriotychnomu-yarmarku-u-volodymyri-volynskomu-volontery-zibraly-mayzhe-55-tys-hrn> (дата звернення: 21.01.2025)
52. Назаренко В. У Чернігові відбувся волонтерський фестиваль «Доброволець». *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-u-chernihovi-vidbuvsya-volonterskyu-festyval-dobrovolets> (дата звернення: 21.01.2025)
53. Жуйко В. Ужгородські волонтери млинцями заробили на генератор для військових. *День*. 2017. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-uzhhorodski-volontery-mlyntsyamy-zarobyly-na-henerator-dlya-viyskovykh> (дата звернення: 21.01.2025)
54. Лиховид І. Представники Фонду «Повернись живим». *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/article/korona-dnya-cuspilstvo/predstavnyky-fondu-povernys-zhyvum> (дата звернення: 23.01.2025)
55. Українські волонтери візьмуть участь в акції «Військове таксі». *УНІАН*. 2016. URL: <https://www.unian.ua/society/1525858-ukrajinski-volonteri-vizmut-uchast-v-aktsiji-viyskove-taksi.html> (дата звернення: 22.01.2025)
56. Волонтери організовують психологічну службу при батальйонах АТО. *Лівий берег*. 2015. URL: https://lb.ua/society/2015/10/16/318587_volonteri_organizuyut.html (дата звернення: 22.01.2025)

57. Костина І. Чи готові ми уявити собі Україну без соціальних громадських ініціатив? *Українська правда*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2016/11/8/219875/?_gl=1*1thw6d6*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1Mjk2NDk1bzEyJGcxJHQxNzQ2NTMwMzc3JGozMiRsMCRoMA (дата звернення: 21.01.2025)
58. 5 лютого в Києві відбудеться міжнародний форум та виставка, присвячені 5-річчю волонтерського руху. *День*. 2020. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-5-lyutoho-v-kyuevi-vidbudetsya-mizhnarodnyy-forum-ta-vystavka-prysvyacheniy-5-richchuy> (дата звернення: 21.01.2025)
59. Силкін Є. На передовій створили духовний осередок для військових. *АрміяInform*. 2019. URL: <https://armyinform.com.ua/2019/12/16/na-peredovij-stvoryly-duhovnyj-oseredok-dlya-vijskovykh/> (дата звернення: 23.01.2025)
60. Волонтери привезли на передову Вифлеємський вогонь. *Укрінформ*. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2373735-volonter-i-privezli-na-peredovu-vifleemskij-vogon.html> (дата звернення: 23.01.2025)
61. Кизирєва Т. Львівські волонтери передали учасникам АТО розвідувальний танк. *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-lvivski-volontery-perevaly-uchasnykam-ato-rozviduvalnyy-tank> (дата звернення: 23.01.2025)
62. В допомогу Армії. Три разработки українських учених. *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/technology/2015/06/18/195812/?_gl=1*1hw2u4g*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM2NTQ0JGoxMSRsMCRoMA (дата звернення: 21.01.2025)
63. Інновації для армії. Система для артилеристів ГІС «Арта». *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/technology/2015/06/2/194846/?_gl=1*1guj9jt*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM2NTQ0JGoxMSRsMCRoMA

kyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDY1MzQyM
DAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM2NTk2JGoyMyRsMCRoMA (дата звернення:
21.01.2025)

64. Степанюк О. Цікаві факти про волонтерів. *АрміяІнформ*. 2019. URL:
<https://armyinform.com.ua/2019/12/05/czikavi-fakty-pro-volonteriv/> (дата
звернення: 21.01.2025)

65. Через півроку-рік ми не зможемо відшукати загиблих у зоні АТО –
Жилкін. *Радіо Свобода*. 2015. URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/news/27197762.html> (дата звернення: 21.01.2025)

66. Волонтери, які вивозили тіла із зони АТО, призупинили діяльність, бо
немає грошей. *Українська правда*. 2015. URL:
<https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/16/7074633/> (дата звернення:
21.01.2025)

67. Гайворонская А. Місія нездійсненна. Волонтери більше не можуть
повертати загиблих солдатів додому. *Українська правда*. 2015. URL:
<https://www.pravda.com.ua/articles/2015/07/16/7074703/> (дата звернення:
22.01.2025)

68. Волонтери допомагають вирішити проблему «евакуації 200», щоби не
«дихати смертю». *День*. 2015. URL: [https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-](https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-dopomahayut-vyrishyty-problemu-evakuatsiyi-200-shchoby-ne-dykhaty-smertyu)
[dopomahayut-vyrishyty-problemu-evakuatsiyi-200-shchoby-ne-dykhaty-smertyu](https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-dopomahayut-vyrishyty-problemu-evakuatsiyi-200-shchoby-ne-dykhaty-smertyu)

69. Волонтери влаштували пораненому бійцю незабутнє весілля. *ТСН*.
24.06.2015. URL: [https://tsn.ua/video/video-novini/volonteri-vlashtuvali-](https://tsn.ua/video/video-novini/volonteri-vlashtuvali-poranenomu-biytsyu-nezabutnye-vesillya.html)
[poranenomu-biytsyu-nezabutnye-vesillya.html](https://tsn.ua/video/video-novini/volonteri-vlashtuvali-poranenomu-biytsyu-nezabutnye-vesillya.html) (дата звернення: 21.01.2025)

70. На Київщині зіграли весілля воїна АТО і волонтерки, котрі
познайомилися завдяки ТСН. *ТСН*. 29.06.2017. URL: [https://tsn.ua/ukrayina/na-](https://tsn.ua/ukrayina/na-kiyivschini-zigrali-vesillya-voyina-ato-i-volonterki-kotri-poznayomilisya-zavdyaki-tsn-953048.html)
[kiyivschini-zigrali-vesillya-voyina-ato-i-volonterki-kotri-poznayomilisya-](https://tsn.ua/ukrayina/na-kiyivschini-zigrali-vesillya-voyina-ato-i-volonterki-kotri-poznayomilisya-zavdyaki-tsn-953048.html)
[zavdyaki-tsn-953048.html](https://tsn.ua/ukrayina/na-kiyivschini-zigrali-vesillya-voyina-ato-i-volonterki-kotri-poznayomilisya-zavdyaki-tsn-953048.html) (дата звернення: 23.01.2025)

71. Фурман О., Козлюк С., Колянчук А., Юренєв М. Активізм vs атавізм. Як волонтери наводять мости з українським Донбасом. *Українська правда*. 2017. URL:

https://life.pravda.com.ua/society/2017/06/22/224870/?_gl=1*1v7s6*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*czE3NDYlMjk2NDkkbzEyJGcxJHQxNzQ2NTI5NjUyJGo1NyRsMCRoMA (дата звернення: 22.01.2025)

72. Коровайний С. Фотопроект. Волонтери, які допомагають у боротьбі з коронавірусом. *Українська правда*. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/05/4/7250396/> (дата звернення: 22.01.2025)